

Милован Глишић

ПРВА БРАЗДА

Милован Глишић је написао тридесетак приповедака. Међу њима је и *Прва бразда*. Радња ове приповетке обухвата период после Другог српско-турског рата. Удовица Миона, самохрана мајка с троје деце, живи на селу, бори се с немаштином у намери да очува своју породицу и изведе децу на прави пут.

У врх села Велике Врбнице, чак, горе – већ под планином Вратарном – види се одовуд, с Латковачких погледи, скромна сеоска кућица и уз њу две-три зградице.

То је кућа удовице Мионе.

Покојни Сибин Џамић погинуо је у другоме рату иза Јанкове клисуре.

И сад се причају приче о Сибинову јунаштву и куражи. Ко га год спомене у Великој Врбници, свак ће рећи: „Бог да га прости!”

Његова Миона остаде самохрана с троје сирочади. Два синчића и једна кћи. Све једно другом до увета. Најстаријем, Огњану, беше тек седма година.

Сеоску кућу не може задесити грђа несрећа него кад остане без мушке главе.

Та је несрећа задесила још многе куће у овоме крају. Многа удовица жалила је и прежалила свога домаћина. После годину – две дана нека се преудаде; нека оде у род и одведе своју децу туђем оцу.

Сибинова Миона не хтеде се угледати на своје, по несрећи, друге. Отресита и вредна жена прихвати у своје руке и тешке ратарске послове.

Миони се све чинило – доћи ће Сибин, па како ће му погледати у очи кад затече своју кућу растурену и пусту!

Покојни Сибин има доста браће и братанаца, одељака. Сви су вредни, отресити, добродушни људи. Нема дана кад се који од њих не сврати кући Миониној, да јој помогне штогод.

Највише је помагао Миони млађи брат Сибинов, Јеленко.

Не једанпут говорио је Јеленко својој снаси:

– Зашто ме, снахо, не послушаш? Што не пређеш у нашу кућу? Видиш ли, јадна не била, да не можеш изићи на крај с том дечицом! Куд ћеш, јаднице, пре? Да имаш сто руку, опет не би могла тако сама стићи да све урадиш. Што не дођеш барем док ти дечица стану на снагу?...

– Не могу, дешо! – одговорила би му Миона уздахнувши.

– Ама што не можеш, снахо? У нашој кући било би ти лакше и рахатније.

– Како бих ја, болан дешо, могла угасити ово огњиште, где су се ова сирочад први пут ватре огрејала! Шта бих рекла после својој деци кад би ме запитали: „Чија је, нано, оно кућа што је зарасла у зову и коров, те нико не сме ни дању у њу ући?” Кад бих тако учинила, мене би сапрео онај хлеб и со што сам појела у овој кући с покојним Сибином! Сачувај, боже! Никад, дешо, никад!...

Јеленко само слегне раменима, па зајми рало и волове, те оде на њиву да узоре Миони колико јој треба за усев.

бразда – усек у земљи који прави плуг при орању

други рат – Други српско-турски рат, вођен од 1877. до 1878. за ослобођење од Турака

кураж – храброст, срчаност, одважност

самохрана мајка – жена која сама одгаја децу

братанац – братовљев син

деша – реч одмила (хипокористик) од речи девер

рахатније – пријатније, угодније

сапрати – заслужено казнити некога; казнити некога за незахвалност

Ти добри људи помагали су јој свакад у тежем раду пољском – што већ не може да савлада слаба женска рука. Они јој узору мало њиве, посеју и среде као себи. Остало ради сама Миона. Сама окопава, плевти, жање. Никад се неће пожалити да јој је тешко. Хоће и у том да јој помогну. Њој чисто буде криво. Обично им одговори:

– Хвала вам! Где је било теже ту сте ми помогли. Ово већ могу полако и сама!

II

Пролази година по година.

Миона се већ навикла на самотињу и терет. Чисто сад не би веровала да може бити и друкчије! Деца јој поодрасла. Огњан узео петнаесту годину. Иде у школу. Велики је ђак. Душанка навршила тринаесту. Она увелико одмењује мајку у кућевним пословима. Ако Миона зором подрани на њиву да ужање који сноп више, или оде на ливаду да попласти оно што је Јеленко јуче покосио – неће у подне, кад се врати кући, остати без ручка. Душанка се брине о том као каква матора редуша. Уме чак и погачу да умеси. Најмлађи, Сенадин, узео је девету годину. Још гради понекад пуцаљке од зове, али је кадар да причува јагањце и да истера овце на попас. Вајдица је и од њега.

Хвала богу, дечица су Мионова здрава и весела, разборита и вредна. Одевена су као из најбоље газдинске куће. Миони је пуно срце кад их погледа.

– Тићи моји лепи! – прошапутала би често уздахнувши. – Боже јаки, молим ти се, подржи ме у здрављу и снази док ми не ојачају ова крила моја!

Добар је бог. Он је саслушао ову усрдну молитву самохране удовице.

Људи из села дивили су се дурашности Миониној. Свуд су је хвалили и њоме укоревали своје домаћице кад би се мало олениле. Само једно беше им за чудо: како је могла тако самохрана одвојити од куће Огњана и опремити га у школу! То су јој као и замјерали.

И сам Јеленко прекорео је једанпут Миону због тога. Беше се свратио са својим стрицем, старим Јездимиром, па после разговора о свему и свачему, рећи ће снаси:

– Вала, свак ти се живи чуди како се дајаниш... Јеси вредна, јеси паметна. Само си нешто слудовала...

– А шта то, дешо? – упита Миона и погледа Јеленка мало зачуђено.

– Што оно дете не остави код куће да ти барем штогод помогне? Толики имућнији и задружнији људи, па нису кадри одвојити своје деце. Ти си ионако сирота и мученица, па...

– Не дам ја, дешо, да ми деца буду последња у селу! – одговори Миона и заплами се мало у образу! Покојни Сибин, бог да га прости, често је говорио како ће, ако дочека, школовати Огњана. Ја сам му испунила жељу. Кад сам се мучила толико година, неће ми зар бити ништа ако се помучим још неко време.

– Оно јест, снахо – поче стари Јездимир. – Све је то лепо и красно, али опет: ти си ето сама у кући, па ти је завар макар и мала помоћ и олакшица.

– Та Огњан ће ми сад о Петрову дне изучити и остати код куће. Ако бог да здравља, даћу одмах на јесен и Сенадина. Нећу ја да ми деца буду слепа код

плевити – чистити од корова

редуша – жена која се у задружној сеоској кући по реду стара о спремању хране

кадар – способан, спреман

вајдица – од вајда; мала добит, корист

усрдна – искрена, срдачна

дурашност – издржљивост, отпорност, чврстина

дајанити се – излазити на крај са тешкоћама

завар – од користи, на корист

очију! – одговори Миона тако поуздано и одсечно да јој ни Јеленко ни Јездимир не умедоше речи рећи.

Прозборише још две-три о другим стварима, па се дигоше и одоше.

– Муж-жена! – рече чича Јездимир полако, пошто одмакоше од куће Мионине.

III

Настао је часни пост. Зима већ превалила. Не дува више оштра устока ни хладни север. Сад се бели ветар игра голим гранама високих букава – пошав од Жупе, па све до Жељина, Нерађе и Копаоника. Снег свуд готово окопнео. Само онај на Сухоме рудишту не хаје за бели ветар; он ће се расплинути тек после, кад припеку јунске врућине.

На све стране размилели се вредни ратари. Ору њиве попевајући и надајући се доброј години.

Тек у подне стиже Миона из чаршије. Ишла је тамо зором да обиђе Сенадина.

Она је одржала своју реч. Огњан је о Петрову дне довршио четврти разред, а Сенадин је одмах по Преображењу пошао у први.

Таман Миона оздо уз воћњак, а Душанка испаде из куће. Стутољила нешто у лепу шарену торбичицу, па се некуд жури.

– Куда ћеш ти, Душанка?

– Ене-де! Зар и ти дође? – одговори Душанка готово као и збуњена. – Баш добро, да не остане кућа сама... Ето ја пошла до брала...

– Е? А где је он?

– На њиви тамо иза лаза... Рече да му донесем ручак.

– А зар неће доћи кући да руча?

– Неће.

– А што?

– Отишао је с воловима и ралом...

– Е! – чисто ускликну Миона. – Па што ми одмах не кажеш, весела била?

Дај мени ту торбичицу! Ја ћу му однети...

– Нека, нано, ти си уморна. Однећу му ја... Па онда...

– Шта, чедо?

– Рекао ми брале да ти не кажем одмах. „Хоћу”, вели, „да обрадујем нану...”

– О, бог ми га обрадовао!... Нисам ја, дете, уморна! Та нисам ни осетила кад сам дошла... Ех, баш ти не ваља посао што ми одмах не каза! Види ти њега!... Дај ми ту торбицу! Подне је ето превалило!... А је ли отишао одавно?

– Па и није. Тек ако је сад стигао на њиву...

Миона брзо узме торбицу од Душанке, загледа шта је спремљено, па оде журно. Душанка оста пред кућом – гледајући чисто зачуђено за својом мајком.

IV

Њива иза лаза нема више од дана орања. Земља потакша; кад је добра година, роди две-три крстине јарице. Огњан таман образдио прву бразду, па хоће да оврати, кад ето ти му мајке.

устока – источни ветар, кошава

рудиште – место где има руде, рудник

штутољити – смотати, зграбити нешто на брзину

лаз – клизиште, земљиште које се осипа

потакша – слаба, испошћена земља

јарица – пшеница која се сеје у пролеће

овратити – вратити, окренути уназад

– Нуто мога маторца како ми ради! – кликну Миона радосно, притрчавши, па узе грлити и љубити Огњана.

Огњан се мало изненади.

– Па срећан ти рад, домаћине мој! – настави Миона. – Гле, гле! Како је то красна браздица, па како је дубока!... О, мене луде! Говорим којешта, а ти си уморан, радничке мој! Дела, ево... ево сеја ти спремила и ручак...

Ту Миона брзо повади из торбице што је спремљено. Простре торбицу, па разреди по њој: мало соли, лука, неколико печених кромпира, танку погачицу, заструг межганика, па и чутурицу, говорећи:

– Е, гле ти Душанке! Спремила ти и чутурицу вина. Маторка моја! Зна она шта ваља уморну човеку... Устави рало, сине! Доста си радио!

И сузе јој грунуше.

– Шта ти је, нано? – рече Огњан седнувши. – Ти плачеш?

– Ништа, сине, ништа! Ето смејем се!... Дела узми, гладан си, знам... Богами, и ја се забавих мало доле у чаршији. Да знаш како учитељ хвали Сенадина!

– Седи и ти, нано, да ручамо заједно – рече Огњан ломећи и њој парче погачице.

– Нека, сине! Ручаћу ја код куће. Душанка ме чека – одговори Миона стојећи и као дворећи сина. – Ти мислиш и ја сам уморна. Нисам, Огњане! Могу ја ваздан стојати, синко! Ама узми! Нека, стићи ћеш. Не мораш ти све данас узорати... Е, гле ти њега! Баш оре као маторец! Каже мени Душанка... А ја мислим, шали се, враг један!

И опет јој сузе ударише. Она их брише рукавом и смеје се.

Огњан се чисто збунио. Неки пламен ударио му у лице. Заусти да рекне нешто, па баш не уме.

Миона га опет нуди.

Поче да ћерета с њиме као дете – све стојећи. Рече како ће очувати шеницу с те њиве, само за благе дане. Месиће од ње чесницу, колач за крсно име. Најлепше је брашно од старог жита.

– Само ако добро роди – рече Огњан. – Знаш и сама, нано, да нам је ова њива понајтакша. Жито се готово свакад изглавничка.

– О родиће, сине!... Мора родити! Та оваке земље нема ни у Морави! Овде никад није било ни главнице ни љуља... Видећеш ти како ће ту бити добра шеница...

Огњан поруча, па се диже те прихвати опет рало и ошину волове...

Миона стоји и гледи сина како као петлић опскакује, теглећи за ручицу и навијајући ралом час на једну час на другу страну. Рад је тежак, а детиња рука још нејачка.

Неколико пута Миона хтеде да притрчи и да му помогне... али нешто не смеде. Ни сама не зна зашто!

Прибра торбичицу, па пође полако кући.

Освртала се небројено пута и гледала Огњана. Видела је кад је узорао чак и трећу бразду!...

Обузе је нека чудна радост. И плаче јој се – и смеје јој се. Не зна ни сама зашто! Мало, па тек прозбори онако сама: „Та ред је једном да и мене бог обрадује! И зар ја нисам срећна? Ко то каже! Те како сам срећна! Море, имам ја сина! Имам домаћина, хеј! Неће мени више пословати туђе руке. Аја! Нема

заструг – дрвени суд с поклопцем

межганик – јело од куваног и изгњеченог пасуља

изглавничити се – оболети од главнице

главница – болест пшенице при којој се унутрашњост зрна претвара у прах неугодног мириса

љуљ – врста корова

аја – речца за одрицање; не, нипошто

нико оваког детића. Ено га оре! Не може боље ни Јеленко! Момак је то! Још годину, две па ћу га и оженим – ако бог да! О, та и моја ће кућа пропевати!”

Душанка не памти да је икад видела мајку веселију него тад кад се вратила с њиве иза лаза...

Дошла је кући певушећи неку веселу песмицу.

детић – ваљан,
храбар, смео младић

Начин на који се некада обрађивала земља

Милован Глишић (1847–1908), један од зачетника реализма у српској књижевности и творац српске сеоске приповетке. Рођен у селу Градац код Ваљева. Писао о пропадању села, о његовој заосталости, о сиромаштву и непросвећености, али и о најплеменитијим и најчистијим поступцима и осећањима људи. Његова дела одликује хумор, једноставан стил, чист и леп језик. Познате приповетке Милована Глишића су: *Прва брзда*, *Глава шећера*, *Роја*, *Редак звер*, комедија *Подвала* и друга дела.

- ✿ Прича, коју на твом CD-у читају драмски уметници, оживљава лик једне изузетне жене, удовице Мионе. Хајде да заједно откривамо и упознајемо прилике у којима је живела.
- ✿ Удовица Миона тешко живи. Изгубила је мужа у рату и остала сама са троје деце. Како се у таквој ситуацији она сналази? Шта мислиш, зашто јунакиња ове приче није хтела да напусти породично огњиште? Чег се плашила?
- ✿ Миона је својим понашањем стекла поверење и поштовање околине. Докажи ову тврдњу детаљима из приче.
- ✿ *Покојни Сибин, Бој да ја просиш, често је говорио како ће, ако дочека, школоваши Оиња-на.* Како је Миона успела да испуни жељу покојног мужа? Шта Миона мисли о школи и образовању? Како њени најближи реагују на ту одлуку?
- ✿ У времену и средини у којој живи Миона је жена савремених схватања. Докажи на примеру из приповетке.
- ✿ Чича Јездимир каже да је Миона муж-жена. Како разумеш његове речи?
- ✿ За пожртвованост, несебичност и упорност Миона је награђена. На који начин?
- ✿ Шта Миона осећа када први пут носи сину ручак на њиву?
- ✿ Како тумачиш човеково сложено осећање да се истовремено и смеје и плаче?
- ✿ Наслов приповетке има основно и пренесено значење. Размисли и одговори које је основно, а које пренесено значење?
- ✿ Мионин муж је био борац, и Миона је борац. Она се борила да:
 - а) очува кућно огњиште;
 - б) обогати живот своје деце;
 - в) сачува име и достојанство породице.
 Наведене тврдње поткрепи примерима из приповетке.
- ✿ Пажљиво читај текст и издвој реченице из којих сазнајеш каква је Миона. Смисли што више речи којима можеш да осликаш јунакињу ове приче.
- ✿ Упореди лик Мионе са другим ликовима мајки у књижевним делима која си анализирао/ла на часовима у млађим разредима. По чему су сличне, а по чему се разликују?
- ✿ Подели ову причу на целине. Реченицама из текста наслови сваку целину.
- ✿ Које све поуке откриваш у овом делу (како поступати у животној невољи, лепота обичног живота, однос родитеља и деце, однос према школовању...).
- ✿ Реши постављене задатке на стр. 14 Радне свеске.

Приповетка

Приповетка је прозно епско дело, краће од романа. Може имати више ликова, али је пишчева пажња усредсређена на једног или два јунака. Приповедање тече једноставно, а радња је обично заснована на једном догађају или анегдоти.

Тема и идеја дела

Тема дела – предмет о коме се говори у књижевном делу и за који је везана идеја дела.

Идеја дела – главна пишчева замисао о људима, предметима, појавама, стањима.

Књижевни лик

Књижевни лик је јунак у делу. Он има свој изглед (портрет) и карактер (унутрашње особине). Може бити главни и споредни.

Монолог

Миона размишља наглас. *Та ред је једном да и мене бој обрадује! И зар ја нисам срећна? Ко њо каже? Те како сам срећна! Море, имам ја сина! Имам домаћина, хеј! Неће мени више њословајши њуђе руке. Аја! Нема нико овакој дејшића. Ено ја оре! Не може боље ни Јеленко! Момак је њо! Још јодину, две ња ћу ја и ожениши – ако бој да! О, ња и моја ће кућа њројеваши!*

Оваква форма казивања назива се монолог.

Монолог је говор једне особе која износи своје мисли и осећања наглас, али се при томе не обраћа саговорнику, већ себи или, као у драмском тексту, директно публици.

Монологом се могу изразити најразноврснија човекова осећања и расположења. Монолозима књижевни ликови обично сами себе хвале или куде, правдају или оптужују, уверавају или разuverавају.

У гатки *После деведесет јодина* Милован Глишић преплиће две теме: једна је о селу Зарожју и догодовштинама тамошњег вампира Саве Савановића, а друга је о љубави двоје младих, Страхиње и Радојке. По мотивима ове приче снимљен је и први српски хорор филм под називом *Лейширица*.

Два кадра из филма *Лейширица*